

УДК: 368:336

## КОНСОЛИДАЦИЯЛАШГАН МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИ МҲХС АСОСИДА ТУЗИШ

**Отабек Холмуродов**

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти, катта ўқитувчи

### АННОТАЦИЯ

Мақолада консолидациялашган молиявий ҳисобот тузишнинг назарий асослари, қўлланилиши, консолидациялашган молиявий ҳисоботни шакллантириш ва уни тақдим этишни тартибга солувчи стандартлар, капитал устидан назорат ва унга таъсир даражаси ва тартиби ёритилган.

**Калит сўзлар:** консолидация, консолидациялашган молиявий ҳисобот, капитал устидан назорат, бош ташкилот, шўъба корхона, ҳаққоний қиймат.

### АННОТАЦИЯ

В статье описаны теоретические основы составления консолидированной финансовой отчетности, их применение, стандарты, регламентирующие формирование и представление консолидированной финансовой отчетности, контроль над капиталом и степень и порядок его воздействия.

### ABSTRACT

In the article the theoretical foundations of consolidated financial reporting, its application, standards governing the formation and presentation of consolidated financial statements, control over capital and the degree and order of its impact.

### КИРИШ

Мамлакатимизнинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашувини таъминлаш ва бу жараёни янада мустаҳкамлашда миллий амалиётни халқаро стандартларга уйғунлаштириш муҳим роль ўйнайди.

Кейинги йилларда мамлакатимиз иқтисодиётини жадал ривожлантириш, хорижий инвестицияларни фаол жалб қилиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бу борада норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар такомиллаштирилмоқда ва қулай инвестиция муҳити шакллантирилмоқда. Мазкур жараёнда хўжалик

юритувчи субъектларнинг молиявий ҳисоботларини халқаро стандартлар асосида тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йилнинг 27 октябрдаги “Давлат иштирокидаги корхоналарни ислоҳ қилишни жадаллаштириш ҳамда давлат активларини хусусийлаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида”[1] ПФ–6096-сонли фармонида, давлат иштирокидаги корхоналарда истеъмолчига йўналтирилган замонавий бошқарув усуллари, очиклик, шаффофлик ва бозор тамойилларини жадал жорий этиш ҳамда 2020 йил 24 февралда ПҚ–4611-сон билан тасдиқланган “Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”[2] ги қарорида, молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтишни жадаллаштириш орқали хорижий инвесторларни зарур ахборот муҳити билан таъминлаш ва халқаро молия бозорларига кириш имкониятларини кенгайтириш каби вазифалар қўйилган.

### **АСОСИЙ ҚИСМ**

Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларининг ривожланиши билан консолидацияланган молиявий ҳисоботларни тайёрлаш умумэътироф этилган жаҳон амалиётига айланди.

Шунингдек, консолидациялашаган молиявий ҳисобот тузишда молиявий ҳисоботларга изоҳларни, ҳисоб сиёсати қоидаларига риоя қилишни ва стандартлар билан тартибга солинадиган тушунтириш маълумотларини ўз ичига олади.

Консолидациялашаган молиявий ҳисоботларни шакллантириш ва тақдим этишни тартибга солувчи стандартлар, хусусан:

- МҲҲС (IFRS) 10 «Жамланган (консолидациялашган) молиявий ҳисоботлар»;
- МСФО (IAS) 28 «Қарам тадбиркорлик субъектларидаги ва қўшма корхоналардаги инвестициялар»
- МСФО (IFRS) 3 «Бизнес бирлашувлари»;
- МСФО (IFRS) 12 «Бошқа тадбиркорлик субъектларида иштирок этиш тўғрисидаги маълумотларни очиб бериш»;
- МСФО (IFRS) 11 «Биргаликдаги фаолият бўйича келишувлар»;
- МСФО (IAS) 27 «Алоҳида молиявий ҳисоботлар»;
- МСФО (IAS) 36 «Активларнинг қадрсизланиши».

**Ўрганилганлик даражаси.** Бир гуруҳ компанияларнинг ҳисоботлари манфаатдор фойдаланувчиларга ягона хўжалик юритувчи субъект сифатида бир неча ташкилот ҳақида маълумот олиш имконини беради. Биринчи,

консолидациялашган ҳисоботларни тузиш компанияларда XX аср бошларида АҚШда тузила бошланди. Манбаларга қарайдиган бўлсак, биринчи йиллик ҳисоботлар General Electric компанияси томонидан 1893 йилда тузилган бўлиб, унда фақат бош компаниянинг маълумотлари киритилган, иккинчи ҳисоботи эса консолидациялашган молиявий ҳисобот бўлган. Бунда, фойда ва зарарлар ҳисоботида гуруҳнинг барча компаниялари маълумотлари ва тушумлари акс этирилган[3].

U.S.Steel компанияси 12 март 1903 йилда биринчи мартаба ўзининг 31 декабр 1902 йил ҳолатидаги консолидациялашган молиявий ҳисоботини эълон қилди, яъни Price Waterhouse & Co аудиторлик компанияси томонидан “ҳисобот текширилди ва ижобий натижа берилди” деган хулоса олинди [4] 1903 йилда “Америкалик олимлар” журналида бу ҳисоботни “тўлиқ ва тушунарли ҳисобот” дея эътироф этишди[5]

Консолидациялашган ҳисоботни тузишнинг назарий ва методологик асослари кўпгина иқтисодчи олимлар томонидан ўрганилган.

Н.Ю.Жўраев фикрича консолидациялашган молиявий ҳисобот (консолидация инглизча consolidate – бирлаштирмақ, мустаҳкамламақ) ҳисобот санасидаги молиявий аҳволни ва хўжалик юритувчи жамиятлар гуруҳининг ҳисобот даври учун молиявий натижаларни акс этирувчи умумлаштирилган кўрсаткичлар тизими ҳисобланади. Консолидациялашган молиявий ҳисобот алоҳида молиявий ҳисоботлар, яъни хўжалик юритувчи жамиятлар гуруҳи ҳар бир аъзосининг умумлаштириш лозим бўлган ҳисоботларини умумлаштириш асосида тузилади [7].

Консолидациялашган молиявий ҳисоботлар тузиш кўпчилик йирик компаниялар ўзининг таркибига кирувчи корхоналарни ҳисобга олган ҳолда жамланма ҳисоботларни тузмокда, лекин уларни тузишда замонавий консолидациялаш механизмларини ҳисобга олмаслиги, ушбу компаниялар гуруҳининг ҳақиқий аҳволи кўринмай қолишига сабаб бўлмокда. МХХС бўйича консолидациялашган ҳисобот молиявий ҳисоботнинг алоҳида махсус таркибий қисми ҳисобланади ва унга нисбатан махсус талаблар мавжуд.

Жаҳон мамлакатлари тажрибасидан маълумки, корхоналарни самарали бошқаришда кўпроқ уларни йирик гуруҳларга бирлаштирган ҳолда тузиш мақсадга мувофиқдир. Бунда икки ёки ундан ортиқ компания молиявий-иқтисодий жиҳатдан бир компания ёки молия гуруҳлари остида бирлашади. Хўжалик юритувчи субъектлар гуруҳининг бош корхона назорати остида бирлашуви юз берса, консолидациялашган молиявий ҳисобот тузилади.

Консолидацияланган молиявий ҳисоботни тузишнинг асосий мақсади – корпорация фаолияти натижаларини ва молиявий ҳолатини тўлиғича очиқ беришдан иборатдир [8].

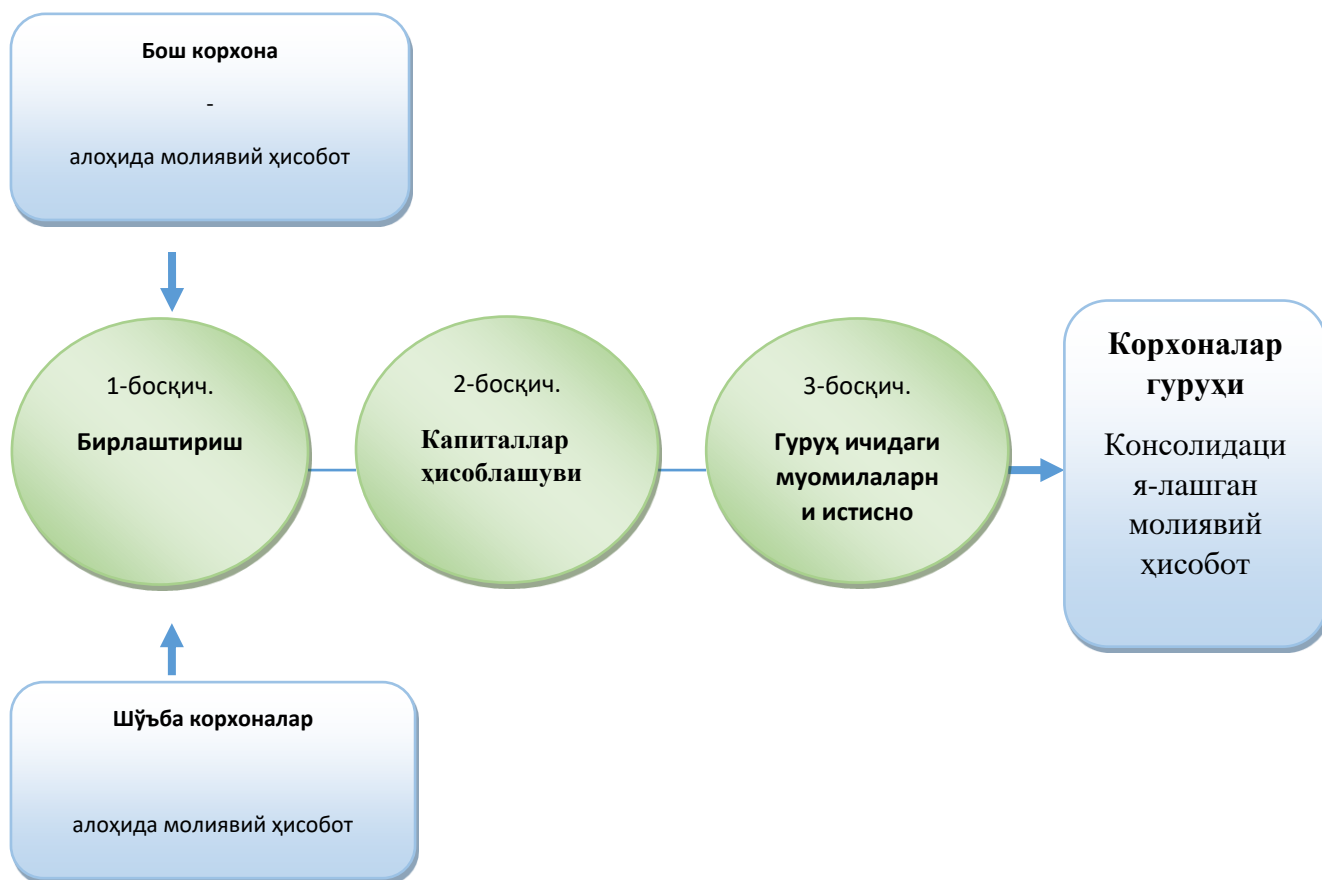
Иқтисодчи олим С.Н.Ташназаровнинг таъкидлашича молиявий ҳисоботларни хусусан, консолидациялашган молиявий ҳисоботларни МҲХС бўйича трансформация қилиш зарурияти ошиб бормоқда [9].

### **ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР**

Консолидациялашган молиявий ҳисоботни тузилиши МҲХС мувофиқ куйидаги таркибий қисмлардан ташкил топган:

- молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисобот;
- фойда ва зарарлар тўғрисидаги ҳисобот ва молиявий натижанинг бошқа таркибий қисмлари;
- хусусий капиталнинг ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот;
- пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот.

Консолидация қилинишидан олдин бухгалтер ягона ҳисоб сиёсати асосида бир хил ҳисобот санаси учун тузилган асосий ва шўъба корхоналарнинг молиявий ҳисоботларининг барча шаклларига эга бўлиши керак. Иложи бўлса, шўъба корхоналарнинг молиявий ҳисоботларининг саналари бош корхонанинг молиявий ҳисоботлари тузилган ҳисобот санаси билан бир хил бўлиши керак. 27-БҲХС асосан, максимал фарқ 3 ойни ташкил қилади. Агар шўъба корхоналарнинг молиявий ҳисоботи бошқа баланс санасида тузилган бўлса, юзага келадиган жиддий фарқларни ҳисобга олган ҳолда тузутишлар киритилиши керак. Молиявий ҳисоботни тузишдан олдин даврлар оралиғида тузилган молиявий ҳисоботлар ўзгаришсиз қолиши лозим. Яъни, гуруҳ ичидаги хўжалик муомилалари тўлиқ чиқарилган, қолдиқлар солиштирилиши ва тўғрилиги текшириб чиқилиши керак. Агарда компанияни ташкил этиш ёки сотмоқчи бўлса, молиявий ҳисоботлар ташкил этилган ва сотишгача бўлган санага тайёрланиши керак. Консолидациялашган бухгалтерия баланси, фойда ва зарарлар тўғрисидаги ҳисоботларни тузиш учун электрон жадваллардан ёки махсус дастурий маҳсулотлардан фойдаланиш мумкин.



### 1-чизма. Балансларни бирлаштириш.

Консолидациялашган балансни бош корхона ва шўба корхонаси мисолида қараб чиқамиз. МХХС (IFRS) 10 «Жамланган (консолидациялашган) молиявий ҳисоботлар» ҳамда МХХС (IFRS) 3 «Бизнес бирлашувлари» стандартлари асосида тузиб чиқсак. Яъни, консолидациялашаган молиявий ҳисоботни босқичма-босқич қандай тайёрлаш мумкин.

Қуйидаги вазиятни кўриб чиқамиз:

Site Corp бош корхонаси, Arche Ltd шўба корхонаси ташкил этилгандан бери 80 % акциясига эгалик қилади.

**Site Corp бош корхонаси ва Arche Ltd шўъба корхонасининг 2018 йил 31 декабрдаги молиявий ҳолати тўғрисидаги ҳисоботи.**

1-жадвал

Молиявий ҳолат тўғрисида ҳисобот 2018 йил 31 декабрдаги ҳолати	Site Corp.	Arche Ltd.
<b>Активлар</b>		
Узоқ муддатли активлар		
Асосий воситалар	120 000	90 000
Инвестиция Arche Ltd. (64 000 акция)	70 000	0
Гудвил, (бизнесни бирлаштиришда)		
Кечиктирилган фойда солиғи-актив	4 000	
	<b>194 000</b>	<b>90 000</b>
<b>Жорий активлар</b>		
Захиралар	55 000	34 000
Дебиторлар		
Arche Ltd	8 000	
Бошқа дебиторлик қарзлари	30 000	18 000
Пул маблағи ва унинг эквивалентлари	20 000	5 000
	<b>113 000</b>	<b>57 000</b>
<b>Жами, активлар</b>	<b>307 000</b>	<b>147 000</b>
<b>Хусусий капитал ва мажбуриятлар</b>		
<b>Капитал</b>		
Хусусий капитал, бош компанияга тегишли		
200 000 акция	-200 000	
80 000 акция		-80 000
Тақсимланмаган фойда	-62 000	-45 000
Назорат қилинмайдиган улушли, ҳиссаси (NCI)		
	<b>-262 000</b>	<b>-125 000</b>
<b>Мажбуриятлар</b>		
Узоқ муддатли мажбуриятлар		
Кечиктирилган фойда солиғи-мажбуриятлар,		-2 000
Қисқа муддатли мажбуриятлар		
Қисқа муддатли қарзлар		
Site Corp		-8 000
Бошқа кредиторлик қарзлари	-35 000	-12 000
Кредитлари ва ссудалари 12 ойгача тўланиши лозим бўлган	-10 000	
	<b>-45 000</b>	<b>-22 000</b>
<b>Жами хусусий капитали ва мажбуриятлари</b>	<b>-307 000</b>	<b>-147 000</b>
Текшириш	0	0

1-жадвал маълумотларидан фойдаланиб, Site Corpнинг 31 декабр 2018 йил ҳолатига консолидациялашган молиявий ҳисоботини тузамиз. Назорат қилинмайдиган улушли кўрсаткичлари Arche Ltdнинг соф активлари мутаносиб

улуш сифатида ҳисобланади. Эътибор берсак, юқоридаги молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисоботда барча активлар плюс белгиси, барча мажбуриятлари эса минус белгиси билан кўрсатилган. Бу ҳисоботни текшириш ва хатоларни аниқлашни осонлаштириш учун амалга оширилади. Консолидациялашган балансни учта босқич бўйича кўриб чиқсак:

- бош корxonанинг активлари, мажбуриятлари, капитали, даромадлари, харажатлари ва пул оқимлари каби моддаларни шўъба корxonалари билан бирлаштириш;
- ўзаро ҳисоблашув (истисно) бош корxonанинг ҳар бир шўъба корxонага киритилган инвестицияларининг баланс қиймати; ҳар бир шўъба корxона капиталидаги бош корxона улушининг баланс қиймати.
- гуруҳ субъектлари ўртасидаги муомилалар билан боғлиқ бўлган гуруҳ ичидаги активлар ва мажбуриятлар, ўз капитали, даромадлари, харажатлари ва пул оқимларини тўлиқ ҳажмда истисно қилиш.

### **1-босқич. Балансларни бирлаштириш.**

Барча шўъба корxonаларнинг активлари ва мажбуриятлари адолатли қиймат бўйича ҳисоботи акс эттирилгани ва бошқа асосий шартларга риоя қилинганига ишончимиз комил бўлгач, бош корxона ва шўъба корxonаларнинг ўхшаш сатрларини бирлаштириш мумкин. Бу унча қийинчилик туғдирмайди, яъни бош ва шўъба корxона молиявий ҳолат тўғрисидаги ҳисоботнинг бир хил усулидан фойдаланса, фақат корxonаларнинг асосий воситалари, пул маблағлари ва бошқа муомилалари қўшилади.

Амалиётда, корxonалар ўзларининг молиявий ҳолатини тақдим этиш учун ўз усулларида фойдаланиладилар ва шунинг учун балансларни бирлаштириш қийинроқ кечади. Шу жиҳатдан, кўпгина гуруҳлар “консолидация пакетлари” дан фойдаланиладилар ва шўъба корxonаларнинг бухгалтерлари ўзларининг молиявий ҳисоботларини тайёрлашда уларни тўлдириши керак бўлади. Шунинг учун, корxonалар гуруҳининг назоратчиси консолидациялашган пакетини тўлдиришни мунтазам равишда эслатганда, бу нима учун муҳимлигини тушунасиз. Бизнинг мисолимизда, бирлаштириш сатрлари қуйидаги кўринишда бўлади:

## Site Corp бош корхонаси ва Arche Ltd шўъба корхонаси балансларини бирлаштириш

2-жадвал

Молиявий ҳолат тўғрисида ҳисобот 2018 йил 31 декабрдаги ҳолати	Site Corp.	Arche Ltd.	Бирлаштириш
<b>Активлар</b>			
Узоқ муддатли активлар			
Асосий воситалар	120 000	90 000	210 000
Инвестиция Arche Ltd. (64 000 акция)	70 000	0	70 000
Гудвил, (бизнесни бирлаштиришда)			
Кечиктирилган фойда солиғи-актив	4 000		4 000
	<b>194 000</b>	<b>90 000</b>	<b>284 000</b>
<b>Жорий активлар</b>			
Захиралар	55 000	34 000	89 000
Дебиторлар			
Arche Ltd	8 000		8 000
Бошқа дебиторлик қарзлари	30 000	18 000	48 000
Пул маблағи ва унинг эквивалентлари	20 000	5 000	25 000
	<b>113 000</b>	<b>57 000</b>	<b>170 000</b>
<b>Жами, активлар</b>	<b>307 000</b>	<b>147 000</b>	<b>454 000</b>
<b>Хусусий капитал ва мажбуриятлар</b>			
<b>Капитал</b>			
Хусусий капитал, бош компанияга тегишли			
200 000 акция	-200 000		-200 000
80 000 акция		-80 000	-80 000
Таксимланмаган фойда	-62 000	-45 000	-107 000
Назорат қилинмайдиган улушли, хиссаси (NCI)			
	<b>-262 000</b>	<b>-125 000</b>	<b>-387 000</b>
<b>Мажбуриятлар</b>			
Узоқ муддатли мажбуриятлар			
Кечиктирилган фойда солиғи-мажбуриятлар		-2 000	-2 000
Қисқа муддатли мажбуриятлар			
Қисқа муддатли қарзлар			
Site Corp		-8 000	-8 000
Бошқа кредиторлик қарзлари	-35 000	-12 000	-47 000
Кредитлари ва ссудалари 12 ойгача тўланиши лозим бўлган	-10 000		-10 000
	<b>-45 000</b>	<b>-22 000</b>	<b>-67 000</b>
<b>Жами хусусий капитали ва мажбуриятлари</b>	<b>-307 000</b>	<b>-147 000</b>	<b>-454 000</b>
<b>Текшириш</b>	0	0	0



Мисол учун, асосий воситаларни бирлаштириш 210000 м.с.=бош корхонанинг асосий воситалари 120000 м.с. + шўъба корхонаси асосий воситалари 90000 м.с.

## **2-босқич. Капитални умумлаштириш.**

Сатрларни бирлаштиргандан сўнг, бош корхона шўъба корхонага инвестицияларини ва асосий корхона ўз улушини ўзаро ҳисоблашувни амалга ошириши керак, яъни шўъба корхонасининг балансида.

Ва, албатта назорат қилинмайдиган иштирокидаги улуши ва гудвилни тан олиш керак.

Биринчи қисми оддий, Site Corpнинг инвестициясини Arche Ltdдан чиқариб ташлаш (-70000) ва Arche Ltdнинг акционерлик капиталини тўлиқ ҳисобдан чиқариб ташлаш зарур.(+80000 ва ҳоказолар). 20% улушга эга бўлганлиги сабабли, Arche Ltdнинг тақсимланмаган фойдасидан мутаносиб улушини чиқариб ташлаш лозим. Яъни, улушини сотиб олгандан кейин (20x45000) бу 9000 м.с ташкил этади. Биз қаердан биламиз, яъни Arche Ltdнинг барча тақсимланмаган фойдасини 45000 м.с. ташкил этганини, сотиб олгандан кейин олинганми?

Бизнинг мисолимизда шуни кўрсатадики, бош корхона 80% Arche Ltdнинг акциясига эгалик қилади, яъни Arche Ltdни рўйхатга олган пайтда, шунинг учун Arche Ltdнинг тақсимланмаган фойдасидаги улуши сотиб олингандан кейин тўлиқ олинган. Бу масалада ҳар доим жуда эҳтиёт бўлиш керак, чунки сиз сотиб олишдан олдинги тақсимланмаган фойдани сотиб олингандан кейинги тақсимланмаган фойдадан ажратишингиз керак, аммо бу мисолда биз масалани мураккаблаштирамаймиз.

Энди, назорат қилинмайдиган улуш ва гудвилни тан олишингиз керак. Site Corp Arche Ltdни 80% улушига эгалик қилади, шунинг учун назорат қилинмайдиган акционерлик улуши Arche Ltdнинг соф активларини 20%ини ташкил қилади. Масала шўъба корхонанинг соф активларидаги улушга мутаносиб равишда назорат қилинмайдиган улушни баҳолашдан иборат.

Ҳисобот даври охирида ҳисоб-китоб қуйидаги кўринишга эга бўлади:

- Arche Ltdнинг соф активлари 2018 йил 31 декабр ҳолатига кўра 125000 м.с. ташкил этади, шу жумладан бош корхонанинг сармоя капитали 80000 м.с.ни ва тақсимланмаган фойда -45000 м.с. ташкил этади.

- 2018 йил 31 декабр ҳолатига назорат қилинмайдиган улуш Arche Ltdнинг соф активларини 20%ини ташкил этади. Ҳисоботда минус белгиси билан акс

эттирсак, яъни биз назорат қилинмайдиган улушни хусусий капиталимизда қарз сифатида кўрсатамиз.

### **3-босқич. Гуруҳ ичидаги муомилаларни истисно қилиш.**

Бош корхона ва унинг шўъба корхоналари бир-бири билан тез-тез савдо қиладилар. Бироқ, агар сиз бош ва шўъба корхоналарни битта гуруҳ сифатида кўрсангиз, яъни консолидациялашган ҳисобот тузишингиз зарур, ушбу барча савдо муомилалари иқтисодий маънога эга бўлмайди. Бошқача айтганда, бу ҳолатда корхоналар гуруҳи ташқи ҳисобот фойдаланувчилар нуқтаи назаридан ҳеч қандай муомилалар амалга оширилмаган деган фикрга келишади.

Шунинг учун, бош корхона ва унинг шўъба корхоналари ўртасидаги барча гуруҳ ичидаги операцияларни бекор қилишингиз керак. Молиявий ҳолат бўйича бош корхона ва шўъба корхоналар ҳисоботларини солиштирсак, яъни Site Corpнинг Arche Ltd корхонасига 8000 м.с. дебиторлик қарзини ва Arche Ltd корхонасининг Site Corpга 8000 м.с. миқдорида кредиторлик қарзи борлигини кўрасиз. Шубҳасиз, бу икки сумма улар ўртасидаги бир хил операцияни англатади, шунинг учун уларни кредиторлик қарзларини дебетлаш ва дебиторлик қарзларини кредитлаш орқали ҳисобдан чиқариш лозим.

#### **Хулоса ва таклифлар**

Аммо аксарият ҳолларда эътиборга олинishi керак бўлган кўплаб муаммолар ёки ҳолатлар мавжуд ва уларнинг катталиги ва сони бутун консолидация жараёнини қийинлаштиради.

Қандай муаммолар бўлиши мумкин: Яъни,

- олинган акциялар бўйича ўтказилган тўлов нафақат пул маблағларини, балки бошқа қандайдир шаклларни ҳам ўз ичига олиши мумкин, масалан, акцияларнинг қўшимча чиқарилиши, шартли тўлов (муайян ҳодиса рўй берганда), активларни ўтказиш ва ҳоказо.
- назорат қилинмайдиган қатнашадиган ҳиссани мутаносиб улушда эмас, балки адолатли қийматда баҳоланиши керак.
- гуруҳлар ичидаги операциялар амалга оширилмаган фойда кўринишида бўлиши мумкин, шунинг учун уларни ҳисобдан чиқариш зарур.
- гуруҳ ичида асосий воситаларни ўтказиш даромад кўринишида акс эттирилиб фойда ва зарарлар қаторида. Бундай ҳолатда сиз уни айланмадан олинмаган фойда деб таҳрирлаб ва эскириш ҳисоблашингиз зарур.
- шўъба корхонанинг соф активлари адолатли қийматда баҳоланмаслиги мумкин.

- шўъба корхона тақсимланмаган фойда ва сотиб олингандан кейинги тақсимланмаган фойда ҳақида ҳисобот бериши мумкин. Шунинг учун тақсимланмаган даромадларни фарқлашда жуда эҳтиёт бўлиш талаб этилади.

Хулоса қилиб айтганда, консолидациялашган молиявий ҳисоботни халқаро стандартлар асосида тузиш ва халқаро тажрибалардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Чунки, инвестор манфатларидан келиб чиққан ҳолда, консолидациялашган молиявий ҳисоботни корхонанинг ҳисоб сиёсатида қабул қилинган корхона активлари, мажбуриятлари ва молия-хўжалик операцияларини тан олишга ягона ёндашув республика ҳудудида ва ундан ташқарида жойлашган шўъба компаниялари томонидан тузиладиган молиявий ҳисоботларни, бош компаниянинг консолидациялашган молиявий ҳисоботни тузишга қаратилиши лозим.

Молиявий ҳисобот таркибий қисмларини танлаш, уларни тўғрилаш ва қайта гуруҳлаштириш, молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари талаблари бўйича капиталдаги ўзгаришлар тўғрисидаги ҳисобот, пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот ҳамда молиявий ҳисоботга изох ва тушунчалар тайёрлаш. Яъни шўъба компанияларнинг ҳисоб сиёсати бош компаниянинг ҳисоб сиёсатига мувофиқ тузилиши зарур.

### **Фойдаланилган адабиётлар рўйхати: (REFERENCES)**

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йилнинг 27 октябрдаги “Давлат иштирокидаги корхоналарни ислоҳ қилишни жадаллаштириш ҳамда давлат активларини хусусийлаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида” ПФ–6096-сонли Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралда “Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ–4611-сонли Қарори.
3. Daniels M.B. Corporation Financial Statements. N. Y., 1980. P. 23.
4. King T.A. More Than a Numbers Game A Brief History of Accounting. John Wiley & Sons Inc, 1992. P. 21.

5. Annual Report of the United States Steel Trust // Scientific American. 1903. 18 Apr. P. 294–295.

7. N. Yu. Jo‘rayev. Moliyaviy hisobot. O‘quv qo‘llanma. TDIU. -T.: 2010. 160 bet 113-bet

8. Ochilov. I. (2020) “Improving the preparation of consolidated financial statements in insurance companies in accordance with the requirements of IFRS” International Finance and Accounting. Vol. 2020 : Iss. 2, Article 26

9. Ташназаров С.Н. “Молиявий ҳисоботнинг МХХС бўйича транс-формацияси зарурати, моҳияти ва босқичлари”, “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил